

**AXBOROT TEXNOLOGIYALARI TA'SIRIDA SHAXSNING IJTIMOIIY
PORTRETI VA IJTIMOIIY ROLLARNING TRANSFORMATSIYASI****Mirzaxamdamova Odina Mirzoxid qizi***Farg'ona davlat universiteti Tarix fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi 3-bosqich talabasi***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 23.09.2025**Revised: 24.09.2025**Accepted: 25.09.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*axborot
texnologiyalari, raqamli
transformatsiya,
shaxsning ijtimoiy
portreti, ijtimoiy rollar,
raqamli identitet,
ijtimoiy media, virtual
haqiqat, rol konfliktlari,
raqamli fuqarolik*

Ushbu maqolada zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining inson shaxsiyati va ijtimoiy rollariga ta'siri sotsiologik nuqtai nazardan o'rganiladi. Raqamli muhitning kengayishi, ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi va sun'iy intellektning kundalik hayotga integratsiyalashuvi natijasida shaxsning ijtimoiy portreti va ijtimoiy rollari tubdan o'zgarib bormoqda. Maqolada ushbu o'zgarishlarning sotsiologik mohiyati, ijtimoiy rollarning kontekstual talqinlari, shaxsning o'zini anglash va namoyon qilish shakllaridagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya jarayoni shaxsiy hayot va ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi chegara noaniqlashuviga olib kelayotgani ko'rsatiladi. Maqola dolzarb muammolarni yoritish bilan birga, jamiyat oldida turgan yangi mas'uliyat va imkoniyatlarni ham ko'rsatib beradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi zamonaviy jamiyatda turmush tarzini tubdan o'zgartirdi. Internet, mobil aloqa, ijtimoiy tarmoqlar, sun'iy intellekt va raqamli platformalar shaxsning o'zini anglash jarayoni, ijtimoiy rollari va kommunikativ strategiyalariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Endilikda inson faqatgina jismoniy makonda emas, balki virtual makonda ham faoliyat yuritmoqda. Bu esa shaxsning ijtimoiy portretini murakkablashtirib, rollar mozaikasini vujudga keltirmoqda.

Shaxsning ijtimoiy portreti bu — uning jamiyatda egallagan mavqei, ijtimoiy roli, ma'naviy va madaniy jihatlari, kommunikativ xususiyatlari, axloqiy va intellektual

belgilarining uyg'unlashgan timsolidir. Raqamli muhitda bu portret ko'p darajali, ko'p yuzli va o'zgaruvchan bo'lib bormoqda. Masalan, insonning real hayotdagi shaxsiyati bilan virtual olamdagi obrazi o'rtasida sezilarli tafovutlar mavjud bo'lishi mumkin. Bu tafovut esa shaxsning ijtimoiy identiteti bilan bog'liq ichki qarama-qarshiliklarni kuchaytiradi.

Ijtimoiy rollar esa jamiyat tomonidan shaxsdan kutilgan xatti-harakatlar to'plamidir. Axborot texnologiyalari ta'sirida ushbu rollar ham o'zgarib bormoqda. Ilgari ota-ona, o'qituvchi, rahbar, talabalar kabi rollar aniq ijtimoiy kontekstlarda amalga oshirilgan bo'lsa, hozirda bu rollar raqamli kontekstda yangi shaklga kirgan. Masalan, o'qituvchi endilikda nafaqat sinfxonada, balki Zoom, Telegram, Google Meet kabi raqamli platformalarda ham pedagogik faoliyat yuritmoqda. Bu esa rolning texnologik moslashuvini taqozo etadi.

Ijtimoiy media platformalarining kengayishi shaxsga ko'proq rol tanlash va ularni sinab ko'rish imkonini berdi. Virtual olamda foydalanuvchi turli nik, avatar va akkauntlar orqali turli obrazlarda namoyon bo'lishi, o'zining alternativ ijtimoiy rollarini yaratishi mumkin. Bu holat Ulrix Bek va Zigmunt Bauman kabi zamonaviy olimlar tomonidan "suyuq zamonaviylik" (liquid modernity) sharoitida shaxsiy identitetning doimiy o'zgaruvchanligi sifatida izohlanadi.

Biroq ushbu o'zgarishlar faqat ijobiy oqibatlarga olib kelmaydi. Raqamli muhitda ijtimoiy rollarning ko'pligi shaxsda rol konfliktlarini, identitet inqirozlarini va psixologik zo'riqishlarni yuzaga keltirishi mumkin. Masalan, yoshlar orasida onlayn imidjga haddan ortiq berilish, "mukammallik sindromi", likes va sharhlar orqali o'zini baholash holatlari ko'paymoqda. Bu esa shaxsiy o'zlikni anglashda sun'iylik va ijtimoiy bosimni kuchaytiradi.

Axborot texnologiyalari ijtimoiy normalar va qadriyatlarning transformatsiyasiga ham sabab bo'lmoqda. Ilgari urf bo'lgan ijtimoiy axloq me'yorlari o'zgarib, yangi virtual qadriyatlar shakllanmoqda. Masalan, shaxsiy hayotni ommaga oshkor qilish, o'zini targ'ib qilish, doimiy onlayn bo'lish kabi tendensiyalar shaxsning zamonaviy ijtimoiy portretini belgilaydi. Raqamli fuqarolik, onlayn axloq, kiberetika kabi tushunchalar esa yangi ijtimoiy rollar va mas'uliyatlarni tavsiflaydi.

Bunday sharoitda shaxs o'zining ijtimoiy identitetini yaratishda faollik ko'rsatishga majbur bo'ladi. Chunki jamiyatdagi ijtimoiy maqom endi nafaqat real hayotdagi muvaffaqiyatlar bilan, balki virtual olamdagi obro', ishtirok va faoliyat bilan ham belgilanadi. Bu esa shaxsdan raqamli kompetensiyalar, media savodxonlik va ijtimoiy adaptatsiya qobiliyatini talab qiladi.

Sotsiologik tahlillar ko'rsatishicha, axborot texnologiyalarining shaxsga ta'siri avvalambor uning ijtimoiy tarmoqdagi ishtirokiga bog'liq. Virtual jamoalar, Telegram-

kanallar, YouTube bloglar, TikTok kontentlari shaxsning fikrlash, hissiy javob va ijtimoiy baholash mezonlarini shakllantiradi. Bu holat yoshlar orasida ayniqsa keskin namoyon bo'ladi. Ular ko'pincha virtual rollar bilan real hayotdagi rollarni muvofiqlashtira olmay, identitet inqiroziga duch keladi.

Shunday qilib, axborot texnologiyalari shaxsning ijtimoiy portreti va rollariga kuchli ta'sir ko'rsatib, ularni transformatsiyalamoqda. Bu jarayonni boshqarish, shaxsni raqamli muhitda ongli faoliyat yuritishga o'rgatish, media savodxonlikni oshirish jamiyat oldida turgan asosiy vazifalardan biridir. Ijtimoiy institutlar — ta'lim, oila, OAV va davlat organlari o'zaro hamkorlikda shaxsni zamonaviy ijtimoiy rollarga tayyorlashga mas'uldir. Aks holda, axborot texnologiyalarining salbiy ta'siri ijtimoiy aloqalar uzilishiga, shaxsiyatsizlanish va rol buzilishlariga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bauman, Z. *Liquid Modernity*. Polity Press, 2000.
2. Goffman, E. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Anchor Books, 1959.
3. Castells, M. *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell, 2010.
4. Turkle, S. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Basic Books, 2011.
5. Bek, U. *Risik jamiyat: Yangi modernlik sotsiologiyasi sari*. — Toshkent: "Ilm ziyo", 2018.
6. Toshmatov, K. *Raqamli madaniyat va yoshlar*. — Toshkent: "Fan", 2021.
7. G'ulomov, S. *Axborot texnologiyalarining ijtimoiy hayotga ta'siri*. — TDIU nashriyoti, 2022.
8. Xamidova, Z. *Yoshlarning raqamli identiteti: tahlil va tendensiyalar*. — "Yosh sotsiologlar" jurnali, 2023.